

Byla C-370/24 [*Nastolo*]ⁱ

Prašymas priimti prejudicinį sprendimą

Gavimo data:

2024 m. gegužės 23 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Tribunale ordinario di Lodi (Italija)

Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:

2024 m. gegužės 20 d.

Ieškovė:

AT

Atsakovė:

CT

<...>

**TRIBUNALE ORDINARIO DI LODI (LODŽIO BENDROSIOS
KOMPETENCIJOS TEISMAS)**

1-ASIS CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIUS

..*.*

Ikiteisminio tyrimo teisėjas, <...>

<...> byloje <...>, kurią inicijavo:

AT <...>

(ieškovė)

prieš

ⁱ Šios bylos pavadinimas išgalvotas. Jis neatitinka jokios bylos šalies tikrojo vardo, pavardės ar pavadinimo.

CT, <...> kaip *Fondo di Garanzia per le Vittime della Strada* (Garantijų fondas eismo įvykių aukoms, Italija) įgaliota įstaiga <...>

(atsakovė)

priėmė <...> šią

NUTARTĮ

pagal SESV 267 straipsnį

Teisingumo Teismui pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą

..*.*

1. Proceso dalykas ir reikšmingos faktinės aplinkybės

2022 m. vasario 11 d. šaukimu AT iniciatyva į teismą buvo iškviesti 3-ASMUO, 2-ASMENS įpėdinis, ir CT, kaip Garantijų fondo eismo įvykių aukoms (toliau – GFEIJA)¹ įgaliota įstaiga, siekiant atlyginti AT žalą (įvertintą 233 076 EUR suma su palūkanomis ir pervertinimo sumomis), patirtą dėl eismo įvykio, į kurį ji pateko 2016 m. sausio 6 d.

AT teigė, kad 2016 m. sausio 6 d. Lodyje buvo pakviesta kaip keleivė įsėsti į lengvąjį automobilį (*Ford Fiesta* su Italijos valstybinio numerio ženklu <...>), kuriuo naudojos 2-ASMUO.

Kelionės metu automobilis patyrė avariją; eismo įvykio dinamika buvo nustatyta Lodžio vietos policijos pranešime apie nelaimingą atsitikimą <...>. Vietos policijos pareigūnai, išklausę suinteresuotuosius asmenis ir liudytojus, įvykį apibūdino taip: automobilis, kuriuo važiavo 2-ASMUO (vairuotojas) ir AT (keleivė), atsitrenkė į kito automobilio (vairuojamo <...>), kuriame taip pat buvo du keleiviai <...>, galinę dalį. Po susidūrimo *Ford Fiesta* automobilis, kuriuo važiavo AT ir 2-ASMUO, atsitrenkė į kelio betoninę skiriamąją juostą ir apvirto. AT ir 2-ASMUO buvo nuvežti į ligoninę.

Nustatyta, kad vairuotojas buvo apsvaigęs nuo kokaino, opioidų ir tetrahidrokanabinolio. Nelaimingo atsitikimo pasekmės vairuotojo fizinei būklei nėra žinomos ir bet kuriuo atveju neturi reikšmės.

Vis dėlto, kiek tai susiję su AT, teismo medicinos ekspertas, kurį prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas paskyrė konsultantu techniniais klausimais, konstatavo, kad nelaimingas atsitikimas turėjo sunkių pasekmių moters fizinei sveikatai.

¹ <...>

Vietos policijos pareigūnai savo pranešime pažymėjo, kad *Ford Fiesta* automobilis buvo pavogtas <...>.

Taigi 2-ASMUO ir AT buvo patraukti baudžiamojon atsakomybėn už nusikalstamu būdu gauto turto įgijimą, gavimą ir slėpimą (Baudžiamojo kodekso 648 straipsnis); ieškovė buvo išteisinta, nes šios nusikalstamos veikos nevykdė <...>.

Tuo tarpu 2-ASMUO mirė.

Iškėlus bylą, teismo posėdyje dalyvavo CT (kaip GFEIJA įgaliota įstaiga), kuri nurodė, kad žalos atlyginimas pagal *Decreto legislativo n. 209/05* (Įstatyminis dekretas Nr. 209/05) 283 straipsnį mokėtinas tik tretiesiems asmenims, kurie važiuoja nežinodami apie neteisėtą transporto priemonės, kurioje jie buvo eismo įvykio metu, naudojimą, ir priminė *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis Teismas, Italija; toliau – Kasacinis Teismas) <...> poziciją, kad nukentėjusioji šalis turi įrodyti, jog ji ne dėl savo kaltės nežinojo apie neteisėtą transporto priemonės naudojimą. Šiuo klausimu ji teigė, kad išteisinamasis nuosprendis neturi reikšmės <...>.

<...>

<...> [kitos faktinės aplinkybės ir proceso įvykiai, neturintys reikšmės prejudiciniam klausimams]

<...> Prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas <...> 2024 m. kovo 20 d. nutartimi nustatė šalims terminą <...> pateikti pastabas raštu šiais klausimais: 1) ar tarp nacionalinės teisės (*Privataus draudimo kodekso 283 straipsnis, kaip jį aiškina Kasacinis Teismas*) ir viršvalstybinės teisės (*Direktyvos 2009/103/EB 13 straipsnis*) yra kolizija; 2) ar įvykdytos sąlygos kreiptis į *Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo pagal SESV 267 straipsnį*.

AT gynėjas pateikė autorizuotą pareiškimą <...>

CT gynėjas pateikė autorizuotą pareiškimą <...>

2. Reikšmingi Italijos teisės aktai ir jų aiškinimas jurisprudencijoje

Šiai bylai reikšmingos toliau nurodytos nacionalinės teisės nuostatos.

Decreto legislativo n. 209 (codice delle assicurazioni private) (Įstatyminis dekretas Nr. 209/2005 (Privataus draudimo kodeksas)) 283 straipsnio 1 dalyje numatyta: „1. Viešųjų draudimo paslaugų koncesininkės (CONSAP) įsteigtas Garantijų fondas eismo įvykių aukoms atlygina žalą, padarytą dėl transporto priemonių ir laivų, kuriuos privaloma apdrausti, eksploatavimo, jeigu: <...> d) transporto priemonė eksploatuojama prieš savininko valią <...>.“

Įstatyminio dekreto Nr. 209/2005 283 straipsnio 2 dalyje nustatyta: „1 dalies d punkte nurodytu atveju žalos atlyginimas mokamas tik tretiesiems asmenims, kurie nebuvo vežami, ir asmenims, kurie buvo vežami prieš jų valią arba nežinojo apie neteisėtą eksploatavimą.“

Šiuos teisės aktus tiek Kasacinis Teismas <...>, tiek bylą iš esmės nagrinėję teismai <...> aiškino taip, kad žinojimą apie neteisėtą transporto priemonės kilmę, kaip aplinkybę, kuria grindžiamas jo reikalavimas atlyginti žalą, turi įrodyti nukentėjusysis–ieškinį pateikęs asmuo.

<...> [Kasacinio teismo jurisprudencija]

Sprendime Nr. 12231/2019 nurodyta: „[V]ienintelis skirtumas, kuris gali būti nustatytas tarp Bendrijos ir vidaus taisyklių, yra įrodinėjimo pareigos paskirstymas, nes pagal Bendrijos teisės aktus ši pareiga tenka draudikui, o vidaus norma, kurioje ši pozicija nėra aiškiai išreikšta, vis dėlto leidžia daryti prielaidą, kad nežinojimas apie neteisėtumą yra sudėtinė reikalavimo aplinkybė, kurią turi įrodyti nukentėjusioji šalis. Įgyvendindamas Bendrijos teisės aktus ir numatydamas draudimo apsaugą asmenims, kurie anksčiau neturėjo teisės į žalos atlyginimą, Italijos teisės aktų leidėjas negalėjo nenagrinėti atveju, kai žala, padaryta trečiajam asmeniui, vežamam prieš jo valią arba jam nežinojus apie transporto priemonės naudojimo neteisėtumą, negali būti atlyginta. Šio teismo nuomone, tai, kad nukentėjusiajam yra nustatyta pareiga įrodyti savo sąžiningumą, priklauso valstybės narės, įgyvendinančios direktyvą, diskrecijai, nepažeidžiant Bendrijos ir nacionaline teise siekiamo to paties tikslo neleisti asmeniui, kuris žino apie transporto priemonės vagystę, gauti žalos atlyginimo.“

3. Viršvalstybinės teisės aktai

Europos Sąjungos antrinėje teisėje *ratione temporis* taikomas norminis pamatinis dokumentas – 2009 m. rugsėjo 16 d. Direktyva 2009/103/EB (OL L 263, 2009, p. 11).

Šios direktyvos 13 straipsnio

- 2 dalies pirmoje pastraipoje nustatyta: „2. Jeigu transporto priemonė buvo pavogta arba užvaldyta prievarta, valstybės narės gali nustatyti, kad šio straipsnio 1 dalyje numatytais sąlygomis žalą atlygina 10 straipsnio 1 dalyje nurodyta įstaiga, o ne draudikas“,
- 1 dalies pirmoje pastraipoje nustatyta, kad „įvykio metu nukentėjusių trečiųjų asmenų reikalavimų atlyginti žalą atžvilgiu <...> laikomos niekinėmis visos teisės aktų nuostatos ar bet kokios sutarties sąlygos, įtrauktos į draudimo liudijimą, išduotą pagal 3 straipsnio reikalavimus, ir pagal kurias draudimo apsauga nesuteikiama transporto priemonėms, kuriomis naudojasi arba jas vairuoja: a) asmenys, kurie nėra tiesiogiai ar netiesiogiai tam įgalioti; b) asmenys, neturintys vairuotojo

pažymėjimo, suteikiančio teisę vairuoti atitinkamą transporto priemonę; c) asmenys, kurie nesilaiko teisės aktuose numatytų techninių reikalavimų dėl atitinkamos transporto priemonės būklės ar saugos reikalavimų“,

- 1 dalies antroje pastraipoje nustatyta, kad „[pirmos] pastraipos a punkte nurodytos nuostatos ar sąlygos gali būti taikomos tokių asmenų atžvilgiu, kurie savo noru naudojami žala sukėlusia transporto priemone, jeigu draudikas gali įrodyti, kad jie žinojo, jog ta transporto priemonė buvo pavogta“.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiančio teismo teigimu, nėra Teisingumo Teismo sprendimų, kuriuose būtų konkrečiai aiškinamas Direktyvos 2009/103/EB 13 straipsnis.

Vis dėlto Teisingumo Teismo jurisprudencijoje, nors ir suformuotoje atsižvelgiant į ankstesnius teisės aktus šiuo klausimu (vadinamąsias antrąją, trečiąją ir ketvirtąją direktyvas, priimtas atitinkamai 1984, 1990 ir 2000 m.), nuolat pakartojama, kad teisės aktų nuostatomis arba sutarčių sąlygomis, dėl kurių draudimo sutartis negali būti taikoma, nukentėjusieji nuo eismo įvykio gali remtis tik „jei draudikas gali įrodyti, jog asmenys savanoriškai įsėdo į padariusį žalą automobilį, žinodami, kad jis pavogtas“ (2005 m. birželio 30 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Candolin*, C-537/03, EU:C:2005:417, 23 punktas; taip pat žr. 2011 m. gruodžio 1 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Churchill*, C-442/10, EU:C:2011:799, 35 punktą).

4. Šalių pareiškimai ir jų argumentai

<...> [P]rašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas paprašė šalių pateikti pastabas raštu <...> šiais klausimais: 1) ar tarp nacionalinės teisės (*Privataus draudimo kodekso 283 straipsnis, kaip jį aiškina Kasacinis Teismas*) ir viršvalstybinės teisės (*Direktyvos 2009/103/EB 13 straipsnis*) yra kolizija; 2) ar įvykdytos sąlygos kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo pagal SESV 267 straipsnį.

AT gynėjas <...> teigė, kad Direktyvos 2009/103/EB 13 straipsnis jau yra pakankamai aiškus ta prasme, kad pagal jį įrodinėjimo pareiga nustatyta GFEIJA. Be to, jis paragino netaikyti nacionalinės nuostatos tuo atveju, kai kyla Sąjungos teisės ir nacionalinės teisės kolizija.

CT gynėjas <...> priminė su esme ir teisėtumu susijusią nacionalinių teismų jurisprudenciją, pagal kurią pareiga įrodyti neteisėtą transporto priemonės kilmę tenka ieškovui (nukentėjusiam asmeniui). Šiuo klausimu CT gynėjas pabrėžė, kad byloje, kuriose Kasacinis Teismas sprendė dėl nacionalinės teisės normos taikymo, jis niekada nesvarstė galimybes – nors teoriškai privalėjo pagal SESV 267 straipsnį – pats pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, darant prielaidą, kad pateiktas išaiškinimas neprieštarautų Direktyvai 2009/103/EB.

5. Prašymo priimti prejudicinį sprendimą motyvai ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiančio teismo požiūris

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas mano, kad tikslinga *ex officio* kreiptis į Teisingumo Teismą dėl išaiškinimo, susijusio su Direktyvos 2009/103/EB 13 straipsniu.

Nors ir žinant, kad „nacionalinis teismas, taikydamas nacionalinės teisės aktus, specialiai priimtus direktyvos reikalavimams įgyvendinti, turi juos aiškinti kiek įmanoma atsižvelgdamas į susijusios direktyvos formuluotę ir į jos tikslą“ (cituojama pažodžiui ir, be kita ko, žr. 2004 m. spalio 5 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Pfeiffer*, sujungtos bylos C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584, 113 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją), manoma, jog būtina, kad Teisingumo Teismas, t. y. institucija, atsakinga už tikslų viršvalstybinio norminio dokumento aiškinimą, priimtų sprendimą dėl minėtos nuostatos, kad būtų išvengta nacionalinės jurisprudencijos, kuri galėtų būti nesuderinama su viršvalstybiniais teisės aktais, įtvirtinimo.

Pagal Direktyvos 2009/103/EB 13 straipsnį valstybės narės „gali nustatyti“ (taigi nėra nustatyta jokie įpareigojimo), kad, jeigu transporto priemonė buvo pavogta, žalą nuo kelių eismo įvykio nukentėjusiam asmeniui atlygintų 10 straipsnio 1 dalyje nurodyta įstaiga; vis dėlto nei Direktyvos 2009/103/EB 13 straipsnyje, nei 10 straipsnyje aiškiai nenurodyta, kad, net jei teisės aktų leidėjas numatė įgaliotos įstaigos įsikišimą, jai (arba ieškovui–nukentėjusiam asmeniui) tenka *onus probandi*, kad nukentėjusiajam yra žinoma apie neteisėtą naudojimąsi transporto priemone. Direktyvos 2009/103/EB 13 straipsnio 1 dalies antroje pastraipoje iš tikrųjų minimas tik konkretus draudimo bendrovei pateikto reikalavimo atvejis.

Taigi, prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiančio teismo nuomone, tikslinga išsiaiškinti, ar tuo atveju, kai nacionalinis teisės aktų leidėjas (kaip antai Italijoje) nusprendė numatyti Direktyvos 2009/103/EB 10 straipsnio 1 dalyje nurodytos įstaigos įsikišimą, galima daryti prielaidą – ir tai nėra Sąjungos teisės pažeidimas – dėl įrodinėjimo taisyklės, pagal kurią nukentėjusysis privalo įrodyti, kad jis nežinojo apie tai, jog transporto priemonė buvo pavogta, ar, atvirkščiai, iš Direktyvos 2009/103/EB bendro turinio darytina priešinga išvada.

Reikalaujamas sprendimas yra akivaizdžiai svarbus šioje byloje, nes įrodinėjimo pareigos paskirstymas, kiek tai susiję su žinojimu (ar nežinojimu) apie nusikalstamą turto kilmę, turi lemiamų pasekmių galimybei patenkinti prašymą ir priteisti prašomą žalos atlyginimą arba jo netenkinti. Svarbos sąlygos taip pat nepaneigia vien tai <...>, kad moteris buvo išteisinta dėl nusikalstamu būdu gauto turto įgijimo, gavimo ir slėpimo nusikaltimo, nes asmuo gali žinoti apie neteisėtą turto kilmę, nors jis ir nedalyvavo minėto nusikaltimo vykdyme. Taigi akivaizdu, kad šioje byloje, kaip ir bet kurioje kitoje analogiškoje byloje, kuri galimai bus iškelta ateityje, *onus probandi* paskirstymas yra neabejotinai svarbus.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas <...> laikosi nuomonės, kad, kartu aiškinant direktyvos nuostatas, Direktyvos 2009/103/EB 10 straipsnio 1 dalyje nurodytai įstaigai (Italijoje – GFEIA) tenka pareiga įrodyti automobilio vagystės faktą.

Šiuo atveju, be Direktyvos 2009/103/EB 13 straipsnio formuluotės, tai patvirtina šios nuostatos:

- i) Direktyvos 2009/103/EB 10 straipsnio 2 dalies antros pastraipos sisteminis aiškinimas, pagal kurį – neapdraustų transporto priemonių naudojimo atveju – aplinkybę, kad nukentėjusioji šalis žinojo apie tai, kad transporto priemonė nėra apdrausta, turi įrodyti įstaiga, kad būtų atmesta žalos atlyginimo galimybė. Taigi, atrodo, akivaizdu, kad viršvalstybinis teisės aktų leidėjas siekia įpareigoti įstaigą, o ne nukentėjusįjį, pateikti įrodymus apie bet kokią aplinkybę, trukdančią atlyginti žalą, įskaitant šio konkretaus asmens atžvilgiu (vadinasi, ne tik tuo atveju, kai kita šalis yra draudimo įmonė);
- ii) Direktyvos 2009/103/EB 13 straipsnio 2 dalies pirmame sakinyje pateikta nuoroda į tos pačios nuostatos 1 dalį („žalą atlygina 10 straipsnio 1 dalyje nurodyta įstaiga, o ne draudikas“);
- iii) bendrasis principas *vulneratus ante omnia reficiendus* (nukentėjusysis visada turi teisę į žalos atlyginimą), kuriuo grindžiami visi viršvalstybiniai motorinių transporto priemonių privalomojo draudimo teisės aktai ir kuriuo Teisingumo Teismas dažnai remiasi priimdamas sprendimus šiuo klausimu (žr., be kita ko, 2011 m. gruodžio 1 d. Sprendimą *Churchill*, C-442/10, EU:C:2011:799). Taigi, nors *ratio legis* yra suteikti galimybę nukentėjusiajam, kuris nėra kaltas, gauti teisingą žalos atlyginimą, neaišku, kaip jam galėtų būti nustatyta pareiga įrodyti (beje, neigiamo pobūdžio, t. y. „nežinoti [apie]“) aplinkybę, kurios įrodyti beveik neįmanoma;
- iv) Sąjungos teisės veiksmingumo principas, kaip įprastas valstybių narių procesinės autonomijos apribojimas, pagal kurį nacionalinės teisės aktais nustatytos procedūrinės sąlygos neturi būti tokios, kad dėl jų būtų beveik neįmanoma arba pernelyg sudėtinga pasinaudoti viršvalstybiniais teisių apsaugos būdais (žr., be kita ko, Teisingumo Teismo sprendimus šiuo klausimu: 1995 m. gruodžio 14 d. Sprendimą *Peterbroeck*, C-312/93, EU:C:1995:437 ir 1991 m. lapkričio 19 d. Sprendimą *Francovich*, C-6/90 ir C-9/90, EU:C:1991:428). Šiuo atveju nukentėjusiajam šaliai suteikiamos teisės, kuri yra aiškiai viršvalstybinio pobūdžio, įgyvendinimui gali kilti rimtas pavojus dėl neigiamo pobūdžio pareigos įrodyti aplinkybę ir, svarbiausia, kurios nustatyti kompensacijos reikalaujančiam asmeniui beveik neįmanoma.

Šiuo požiūriu nacionalinėje jurisprudencijoje suformuota pozicija ne tik nėra privaloma prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiančiam teismui, bet ir

neatrodo visiškai įtikinama: priešingai, būtent Kasacinio Teismo sprendimų motyvuose raginama pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą.

Minėtuose sprendimuose, ypač Sprendime Nr. 12231/2019, Kasacinis Teismas remiasi viršvalstybinių ir nacionalinių teisės aktų kolizija, tačiau vėliau teigia, kad prieštaravimas (teisėtai) susijęs su teisės aktų leidėjo diskrecija perkeliant direktyvą į nacionalinę teisę.

Vis dėlto neatrodo, kad šie du teiginiai galėtų būti taikomi kartu: arba teigiama, kad yra Europos ir nacionalinės teisės kolizija, ir prieštaravimai išsprendžiami taikant šiam tikslui nustatytus kriterijus (visų pirma aiškinimą pagal viršvalstybinę teisę, o kilus aiškinimo abejonėms kreipiamasi į Teisingumo Teismą), arba teigiama, kad nacionalinis įstatymų leidėjas nebuvo saistomas perkėlimo į nacionalinę teisę sąlygų. Nepaisant to, pastaruoju atveju netgi neteislinga išvelgti normų kolizijos: jei teigiama, kad direktyva įstatymų leidėjas (ir teismai) nėra įpareigoti paskirstyti *onus probandi*, tokiu atveju valstybė narė išlaiko savo autonomijos sritį nustatydamas reikalavimus dėl žalos atlyginimo ir įrodinėjimo pareigos, ir kolizija netgi neegzistuoja.

Trumpa šių argumentų santrauka leidžia daryti prielaidą, jog būtina, kad Teisingumo Teismas priimtų sprendimą dėl teisingo viršvalstybinių nuostatų, visų pirma Direktyvos 2009/103/EB 13 ir 10 straipsnių, aiškinimo, kad būtų patikslinta, ar tais atvejais, kai įstaigoms, atsakingoms už kelių eismo įvykių žalos atlyginimą, pateikiami reikalavimai atlyginti žalą, būtent ieškovas – ar įstaiga – turi įrodyti, kad buvo žinoma apie neteisėtą transporto priemonės kilmę.

5. Klausimai

<...>

<...> (rezoliucinėje dalyje pateikti prejudiciniai klausimai)

6. Rezoliucinė dalis

Remdamasis išdėstytais motyvais Lodžio teismas, kurį sudaro vienas teisėjas, <...>:

A) nusprendžia pagal SESV 267 straipsnį **pateikti** Europos Sąjungos Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar Direktyvos 2009/103/EB 13 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad tuo atveju, kai eismo įvykis susijęs su pavogta transporto priemone vežtu asmeniu, pareiga įrodyti, kad nukentėjęs žinojo apie neteisėtą transporto priemonės kilmę, tenka už žalos atlyginimą atsakingai įstaigai, kaip ji suprantama pagal Direktyvos 2009/103/EB 10 straipsnį?“

2. Jei į pirmąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai, ar šiai nuostatai, aiškinamai ir taikomai taip, kad įrodinėjimo pareiga tenka vežamam ir nukentėjusiam asmeniui, neprieštarauja tokie teisės aktai, kaip Italijos teisės aktai?“

<...> (*procedūra*)

C) sustabdo bylos nagrinėjimą, kol bus pranešta apie Teisingumo Teismo sprendimą.

Lodis, 2024 m. gegužės 20 d.

<...>

DARBINIS VERTINIMAS